

Koskien arviomuistiota "Oikeusprosessien keventäminen" (OM 8/41/2015, 11.1.2016), lausumme kunnioittavasti seuraavaa:

Arviomuistio pitää sisällään monia hyviä tavoitteita ja kehitysehdotuksia, joita ovat muun muassa tuomioistuimen kokoonpanosäännösten joustavoittaminen, vastaajan läsnäolovelvollisuutta koskevien säännösten kehittäminen, lautamiesjärjestelmästä luopuminen ja videokuulemisen käytön lisääminen etenkin ylimmissä oikeusasteissa.

Lausunnon pääkohdat

- Lautamiesjärjestelmästä tulee luopua
- Tuomioistuinten kokoonpanoja tulee joustavoittaa
- Kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentaminen
- Vastustamme esitutkintaviranomaisten toimivallan laajentamista haastehakemusten laatimisen osalta

Yhdistys toteaa arviomuistion alakohdista seuraavaa:

2.1. Käräjäoikeuksien kokoonpanon keventäminen

- yhdistys kannattaa lautamiesjärjestelmästä luopumista kokonaan. Käräjäoikeuksien tuomiopiirit ovat jo niin suuria, etteivät lautamiehet voi tuoda asioihin enää mitään lisäarvoa paikallistuntemuksellaan.

Perusteluja maallikkojäsenten käyttämiseen ei ole, koska tuomiot perustuvat lainsoveltamiseen ja rangaistuskäytäntö on vakiintunutta. Käräjäoikeuksien tuomiopiirien laajetessa poliittisin perustein valittujen maallikkojäsenten tilanteet aiheuttavat vain lisää esteellisyysongelmia. Koska muissakaan oikeusasteissa ei ole maallikkojäseniä, niihin ei ole tarvetta käräjäoikeuksissakaan.

- yhdistys kannattaa arviomuistiossa esitettyjä joustavoittamistavoitteita (OK 2:1, 2:6), siten, että tuomioistuin voisi tarvittaessa asian laatu huomioon ottaen ratkaista asian niin sanotun yhden tuomarin kokoonpanossa, vaikka abstrakti rangaistusmaksimi olisi 4 vuotta vankeutta. Tulisi harkita, olisiko syytä säätää kolmen tuomarin kokoonpano pakolliseksi tietyn vakavuusasteen ylittävissä rikoksissa, jos lautamiesjärjestelmää ei poisteta.

Joka tapauksessa OK 2:6 rikosnimikeluokitteluun tulisi ainakin saada lisättyä rikosnimikkeet törkeä kirjanpitorikos ja rekisterimerkintärikos, jos nykyistä perustasoa (2 vuotta) ei muuteta. Se, että yhden tuomarin käyttömahdollisuutta laajennetaan, ei yhdistyksen käsityksen mukaan ole vaihtoehto lautamiesjärjestelmästä luopumiseen. Siitä tulisi luopua joka tapauksessa.

- menettämisseuraamukset tulisi kyetä ratkaisemaan yhden tuomarin istunnossa menetettäväksi vaadittavasta euromäärästä riippumatta.

2.2. Hovioikeuksien ja Korkeimman oikeuden kokoonpanot

- yhdistys kannattaa yhden tuomarin käyttöalan laajentamista ja OK 2:8 muuttamista lisäämällä lainkohtaan asiat, joissa muutosta haetaan käräjäoikeuden päätöksiin, jotka on tehty esitutkinta- tai pakkokeinolakiin perustuvina,
- yhdistys kannattaa yhden tuomarin käyttöä yhdyskuntaseuraamuksen muuttamisen ja tuomioistuinvirhekanteluiden ratkaisemisessa

3. Kirjallinen menettely

- kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamista kannatetaan, joskin asia vaatii syvällisempää valmistelua ja harkintaa
- arviomuistiossa on katsottu, että lakiin on otettava määräys siitä, että syyttäjän on esitettävä kirjallisen menettelyn yhteydessä nimenomainen seuraamuskannanotto, millä on ajateltu edistettävän kirjallisen menettelyn käyttöä. Riittävänä olisi pidettävä sellaista syyttäjän seuraamuskannanottoa, jossa ilmoitetaan, mihin seuraamukseen vastaaja on vähintään tuomittava sisältäen päiväsakkojen lukumäärän ja/tai vankeusrangaistuksen määrän ja ehdollisuuden taikka niiden sijasta vaadittavan rangaistuksen.

- rangaistuksen määrääminen kuuluu tuomioistuimelle. Mikäli syyttäjä joutuisi esittämään asiassa hyvin tarkkan seuraamuskannanoton, voisi syntyä tilanteita, joissa tuomioistuin, eri kannalla olleessaan, voisi joutua siirtämään asian käsittelyn pääkäsitteeseen asian ratkaisemiseksi. Tuomioistuinlaitoksesta on kantautunut myös sellaista tietoa, että mikäli syyttäjä on esittänyt hyvin yksityiskohtaisen seuraamuskannanoton, joka pitää sisällään ehdotuksen tuomittavan enimmäisrangaistuksen määrästä, ei tuomioistuin katso voivansa enempää tuomita, vaikka todellisuudessa tähän olisi voinut olla tarvetta (syyttäjän arviointi pielessä). Tämän vuoksi on hyvä, kuten nykyäänkin tapahtuu, että syyttäjä ilmaisee seuraamuskannanottonaan rangaistuksen päälaajin (sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelurangaistus). Mitä tarkoittaa "nimenomainen"? Se pitäisi määritellä. Niissä tilanteissa, jossa vastaajan rikosrekisteristä ilmenee muita, huomioon otettavia, rangaistuksia, on varsin haasteellista kuvitella syyttäjän kykenevän esittämään "nimenomaista" seuraamuskannanottoa. Tällainen pohdinta sitoisi syyttäjien niukkoja resursseja entisestään. Jottei kuvatunkaltaisia ongelmia kirjallisen menettelyn käytön suhteen ilmenisi, olisi hyvä vaihtaa kyseinen termi johonkin toiseen tai muotoilla asia toisin. Tällöin tuomioistuimelle jää asiassa sille kuuluva harkintavalta ja toisaalta asiasta ilmenee miten moitittavana syyttäjä tekoa on pitänyt. Tuomioistuin voi tuomita asiassa harkintansa mukaan ja alittaakin seuraamusehdotuksen ja toisaalta vastaajalle muodostuu haasteen tiedoksiantovaiheessa käsitys siitä, mitä asiassa on mahdollisesti odotettavissa.

3.1 Poliisi syyttäjänä?

Arviomuistiossa on viitattu Oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan vuosille 2013-2025 (OM 11/03/2012) ja todettu, että tähän ohjelmaan sisältyy ehdotus siitä, että esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa laajat valtuudet laatia haastehakemuksia yksinkertaisissa rikosasioissa, antaa haastehakemus tiedoksi ja toimittaa asia suoraan tuomioistuimeen.

Yhdistys vastustaa edellä mainittua ehdotusta jyrkästi.

Yhdistys on 13.8.2013 antanut lausunnon Oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan, jossa olemme todenneet tältä osin muun muassa seuraavaa (otteet annetusta lausunnosta kursivilla):

"... Keskustelua tulisi käydä syvällisesti muun muassa sen suhteen, voidaanko ylipäättänsä ja missä määrin lainkäyttötoimintaa ja -valtaa siirtää esitutkintaviranomaisten hoidettavaksi vai voidaanko uudistuksen tavoitteet saavuttaa muutoin kansalaisten oikeusturvaa vaarantamatta.

Suomen Tuomariliitto, Lakimiesliitto ja Asianajajaliitto ovat kukin lausunnoissaan kiinnittäneet näihin peruslähtökohtiin huomiota. Tuomariliitto on esittänyt jopa parlamentaarisen komitean perustamista keskustelun avaamiseksi. Yhdistys on edellä mainittujen liittojen kanssa samalla kannalla.”

”Rikosasioitten osalta on todettava myös tässä yhteydessä, että etenkin massarikosten tutkimuksessa on ollut (paljoltikin) parantamisen varaa. Yhdistys on kiinnittänyt tähän jo vuosia huomiota. Puheena olevaan ongelmaan on julkisuudessa kiinnittänyt huomiota myös VKS Matti Nissinen (Turun Sanomat 24.6.2013). Miten voidaan ajatella kuormitettavan esitutkintaviranomaista uusilla vaativilla lainkäyttötoimintaa sisältävillä lisätehtävillä, jos esitutkinnan suorittamisessa on muutoinkin laadullisia ongelmia? Ohjelmaluonnoksessa esitetään esimerkiksi, että rattijuopumustapauksissa esitutkintaviranomainen voisi laatia haastehakemuksen. Julkisuudessa on puhuttu myös poliisisyöttäjien käyttöön ottamisesta...Eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt kriittistä huomiota tuomiovallan siirtämiselle tuomioistuinten ulkopuolisille tahoille, etenkin tutkintaa suorittavalle viranomaiselle, eli esimerkiksi poliisille (Petri Jääskeläinen, Asianajajapäivät 13.1.2012)”;

Edellä mainitut argumentit ovat yhä ajankohtaisia ja valideja. Suomeen ei tule luoda poliisisyöttäjäinstituutiota. Kysymys on oikeusvaltioperiaatteitten näkökulmasta ja kansalaisten oikeusturvan kannalta varsin merkityksellinen. Lainkäyttötehtäviä ei tule siirtää esitutkintaviranomaisille, jotka eivät ole oikeusviranomaisia. Huomionarvoista on myös, että poliisin tutkintahenkilöstössä ei työskentele juurikaan lakimieskoulutuksen saaneita virkamiehiä.

Poliisisyöttäjäinstituution perustamista vastaan puhuu periaatteellisten syitten ohella lukuisat käytännön syyt. Muun muassa seuraavat:

- yhdistys on jo vuosia peräänkuuluttanut toimia massarikosten tutkiminnan laadun parantamiseksi, jotta esitutkinta-aineisto tältä osin kelpaisi sellaisenaan syyteharkinnan pohjaksi. Kovin vähän on tällä saralla positiivista tapahtunut. Vuoden 2014 alussa voimaan tullut esitutkinta- ja pakkokeinolain uudistus tähtäsikin muun ohella siihen, että poliisin ja syyttäjien esitutkintayhteistyö vaativampien rikosasioitten osalta tiivistyisi ja parantuisi. Massarikosten tutkiminnasta vastaa pääasiassa poliisi yksin, eikä niitten ratkaisemisen pitäisi kuormittaa syyttäjäkuntaa. Vaan toisin on. Valtakunnansyyttäjänvirasto on teettänyt keväällä 2014 selvityksen tutkiminnan laatua koskevista kysymyksistä: noin 25% esitutkintapöytäkirjoista havaittiin puutteelliseksi. Tämä kuluttaa tarpeettomasti niukkoja syyttäjäresursseja. Olisi syytä aidosti pohtia mistä esitutkinnan laatuongelmat johtuvat? Onko kyse aliresursoinnista tutkiminnassa, puutteellisesta koulutuksesta vai mistä? Tutkiminnanjohtajärjestelyistä? Tuomioistuimen tehtävänä ei voi olla poliisisyöttäjähaastehakemusten täydennyttäminen. Rikosasioissa todistustaakka eli velvollisuus esittää langettavaan tuomioon riittävää näyttöä on syyttäjäpuolella. Inkvisitoriseen menettelyyn ei ole syytä palata. Yhdistyksen näkemyksen mukaan on selvää, ettei valitseissa olosuhteissa voida kuormittaa lisää esitutkintaviranomaisia, ei etenkään poliisia, eikä sellaisilla tehtävillä, jotka eivät esitutkintaviranomaiselle edes kuulu.

- massarikollisuus koskettaa laajaa kansalaiskuntaa monin eri tavoin. Oikeus- ja kansalaisnäkökulman kannalta on arveluttavaa, jos kaavailun poliisisyöttäjäjärjestelmän myötä rikosvastuun ja oikeusturvan toteutuminen tällä saralla heikentyisi ja/tai vaarantuisi.

Suomessa tulisi vihdoin siirtyä siihen, että syyttäjistä tehtäisiin oikeasti vaativimpien rikosasioitten suhteen strateginen tutkiminnanjohtaja, esimerkiksi ns. Ruotsin-mallin mukaan. Ruotsissa on förundersökningsledare ja undersökningsledare. Eli erikseen on esitutkinnan ja tutkiminnanjohtaja. Toinen on syyttäjä ja toinen poliisin päällystöön kuuluva henkilö. Syyttäjä sielläkin linjaa, mitä rikoksia tutkintaan eli lainopillinen näkökulma minkä rikoksen on syytä epäillä täyttyvän ja mitä näyttöä olisi asiassa syytä hankkia. Poliisi arvioi taktiset näkökulmat siitä miten tarvittava näyttö hankitaan. Todellisuudessa vakavimmissa jutuissa tilanne on Suomes-

sakin jo tällainen. Poliisin tutkinnanjohtajat eivät ehdi linjata asioita. Kyse ei ole poliisi-tutkinnanjohtajien syrjäyttämisestä, vaan pelisääntöjen selkeyttämisestä ja toiminnan tehostamisesta, koska poliisitutkinnanjohtajille tulisi jäämään operatiivinen tutkinnanjohtajuus ja vastuu massarikostutkinnan johtamisesta.

Rikosasioissa tuomioistuimen tulisi tulevaisuudessa entistä paremmin kyetä keskittymään vakaviin, vankeusuhkaisiin rikosasioihin, näytöltään riitaisiin, kiistettyihin asioihin ja asioihin, joissa on tärkeä oikeudellinen ongelma.

Yhdistyksen käsitys on, että poliisisyyttäjäjärjestelmän sijaan tulisi rikosprosessin joustavoittamiseksi laajentaa syyttäjien oikeutta määrätä rangaistusmääräysmenettelyssä sakkoa, myös niissä tapauksissa, joissa teosta on säädetty vankeutta enintään 2 vuotta. Syyttäjät voisivat määrätä rangaistukseksi tapahtumiltaan ja tunnusmerkistökiteijöiltään selvissä tapauksissa, joissa vastaaja on tunnustanut teon, sakkoa. Kiistetyt ja vastustetut teot saatettaisiin tuomioistuimeen käsiteltäviksi. Tämä lainsäädännöllinen muutos ja laajennus ei vaarantaisi kansalaisten oikeusturvaa.

4. Yhden kosketuksen periaate

Yhdistys kannattaa periaatteen laajentamista myös virka-ajan ulkopuolelle, mikäli siihen varataan riittävät henkilöresurssit ja taloudelliset edellytykset toimivan päivystysjärjestelmän luomiseksi. Yhdistyksen käsityksen mukaan haastehakemuksen tulee olla syyttäjän laatima, ei esitutkintaviranomaisen.

Ehdotuksessa on jäänyt huomioimatta, että syyttäjälaitoksella on jo nyt viikonloppuisin käytössä koko maata käsittävä päivystysjärjestelmä tällaisia tilanteita varten. Se on syyttäjähdistyksen käsityksen mukaan toiminut hyvin ja jos arvioidaan, niin sen käyttöalaa voidaan laajentaa käytettäväksi myös viikolla virka-ajan jälkeen. Yhdistys pitää valitettavana, että Valtakunnansyyttäjänvirastossa on ollut esillä näkökantoja, että toiminnolle ei ole tarvetta tai siihen tulisi lisätä mukaan muita toimintoja. Yhdistys katsoo, että järjestelmän ylläpitämiseen ja kehittämiseen tulee varata riittävästi syyttäjäreseursseja. Tällä yhdistys tarkoittaa lähinnä sitä, että toiminnossa tulisi olla yksi-kaksi syyttäjää valtakunnallisesti. Senkin jälkeen asia tuottaisi taloudellista säästöä.

Vastoin esitystä ei ole välttämätöntä, että syyttäjä on esitutkintaviranomaisen luona. Se toisi pikemmin lisäkustannuksia nykyiseen verrattuna. Se ei sinällään tuo asiaan mitään etua. Kuu-lustelut voidaan toimittaa nykyään sähköpostilla heti syyttäjälle riippumatta siitä missä hän on. Kannatamme ehdotusta siitä, että selkeytetään tilanne siitä, että epäillyn tulee olla paikalla tiedoksiantoon saakka.

5. Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin, lieventäminen

Yhdistys on sitä mieltä, että nykyllä lainsäädännössä vaatimukset syytetyn läsnäolosta ovat liian laajat. Yhdistys kannattaa ehdotusta siitä, että vastaajan henkilökohtainen läsnäolo sidotaan ainoastaan siihen, onko tarvetta kuulla häntä henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi taikka jos tuomioistuin muutoin katsoisi hänen läsnäoloon olevan tarvetta, riippumatta siitä onko kyse tutkintavangista vaiko vapaana olevasta vastaajasta. Kannatamme ROL 8:13.1 kumoamista ja samalla sen esiin tuomista, ettei henkilökohtaiseen läsnäoloon muutoinkaan tule katsoa olevan tarvetta vain rangaistuslajin vuoksi.

On täysin eri asia, että vastaaja saa tietenkin aina tulla käsittelyyn paikalle.

6. Videoyhteyden käytön laajentaminen

Syyttäjähdistys kannattaa ehdotusta siitä, että videoneuvottelun käyttöä lisätään. Vastaajan kuulemisen videon välityksellä pitäisi katsoa vastaavan henkilökohtaista läsnäoloa. Kuulemiselle ei tulisi määrätä mitään rikoksen rangaistusasteikkoon liittyvää edellytystä. Videokuulemiselle ei tulisi asettaa ainakaan vastaajan ja asianomistajan kohdalla OK 17:52 lueteltuja edellytyksiä, vaan jättää asia vapaammin tuomioistuimen harkintaan.

Yhdistys ei näe syytä siirtyä sellaiseen menettelyyn, että vastaajan halutessa olla videoyhteyden kautta paikalla hänelle tulisi järjestää avustaja sekä istuntoon että videointi paikalle. Tällöin tulee velvoittaa vastaaja paikalle istuntoon.

Yhdistyksen mielestä asianosaisen avustaja voi olla mukana videoyhteyden kautta, jos se hänen päämiehelleen sopii. Videoyhteyden pitää kuitenkin järjestyä aina viranomaisesta käsin, jotta muun muassa tiedetään, kuka paikalla on.

Mietinnön ulkopuolelta syyttäjähdistys lausuu, että se pitää tärkeänä sitä, että lainsäädäntöä muutetaan siten, että käräjäoikeuksissa tapahtuvat henkilöiden kuulemiset videoidaan ja kyseisiä videointeja käytetään ensisijaisesti oikeudenkäyntimateriaalina ylemmissä tuomioistuimissa. Tällöin ylemmässä tuomioistuimessa kuultaisiin henkilöä lähinnä uudelleen sellaisista asioista, joista häntä ei käräjäoikeudessa ole kuultu. Tässä menettelyssä olisi käytössä ylemmissä tuomioistuimissa myös lähempänä tapahtuma-ajankohtaa olevat muistikuvat. Näin säästettäisiin myös kuultavien käyntejä uusissa istunnoissa. Tällainen menettely nopeuttaisi huomattavasti varsinkin hovioikeuskäsittelyjä ja siten säästäisi kaikkien osapuolten kustannuksia. Tällainen menettely on jo käytössä yhdistyksen käsityksen mukaan Ruotsissa. Videolaitteiden kustannukset säästettäisiin varmasti pikaisesti.

7. Yhteenveto

Rikosasioissa tuomioistuimen tulisi tulevaisuudessa entistä paremmin kyetä keskittymään vakaviin, vankeusuhkaisiin rikosasioihin, näytöltään riitaisiin, kiistettyihin asioihin ja asioihin, joissa on tärkeä oikeudellinen ongelma.

Yhteiskunnan taholta tarjottava asianmukainen oikeusturva maksaa. Rikosvastuun toteuttaminen maksaa. Oikeudenhoidon määrärahat, niin tuomioistumissa, oikeusaputoimistoissa, esitutkintaviranomaisissa kuin syyttäjälaitoksessakin on venytetty äärimmilleen. Arviomuistiossa todetaan, että toimintoja on sopeutettava muun muassa harmaan talouden torjuntaan tarkoitettujen määrärahojen päättymisen myötä. Näin ei voi olla. Kyse ei ole väliaikaisesta ilmiöstä vaan pysyvästä osasta yhteiskunnassa esiintyvää rikollisuutta. Harmaan talouden torjunta, esiin kaivaminen, kitkentä, syyttäminen ja tuomitseminen kannattaa monin eri tavoin ja tämän vuoksi on tärkeää myöntää harmaan talouden torjuntaan resurssit myös jatkossakin.

Yhdistys kannattaa sitä, että lautamiehistä luovutaan ja sitä, että sen lisäksi mahdollisuutta käsitellä asioita yhden tuomarin kokoonpanossa lisätään. Raja tulisi nostaa neljän vuotta vankeutta ja menettämisseuraamukset arvomäärästä riippumatta. Jollei rajaa nosteta tulee rekisterimerkintärikokset ja törkeät kirjanpitorikokset ainakin kyetä käsittelemään yhden tuomarin istunnoissa. Yhdistys kannattaa ehdotuksia hovioikeuden osalta

Kirjallisen menettelyn laajentamisen kohdalla yhdistys kannattaa kyseistä laajennusta.

Yhdistys vastustaa jyrkästi sellaista menettelyä, että esitutkintaviranomainen voisi tehdä haastehakemuksia syyttäjän ajettavaksi. Se ei tuottaisi mitään säästöjä valtiontaloudelle. Ei varsinkaan tuomioistuimille. Syyttäjille se pikemmin lisäisi työtä. Syyttäjähdistys kannattaa sitä, että rangaistusvaatimusmenettelyn käyttöalaa laajennetaan.

Yhden kosketuksen periaatteen osalta toteamme, että se on jo olemassa, eikä sen käyttöä tule missään tapauksessa sitoa siihen, että syyttäjät tulevat olla samoissa tiloissa esitutkintaviranomaisen kanssa.

Syytetyn läsnäolovelvollisuutta tulisi vähentää ja sitoa se vain siihen, onko kuulemiselle tarvetta asian selvittämiseksi.

Videoyhteyksien käyttöä tulee vastaajien ja asianomistajien kohdalla laajentaa ja rinnastaa videoyhteyden kautta mukana oleminen henkilökohtaiseen läsnäoloon. Vastaajalle ei sen menettelyn vuoksi tule määrätä kahta avustajaa.

Samassa pitäisi myös alioikeuksien istunnoista henkilökuulemiset videoida ja niiden käyttöä ylemmissä oikeuksissa lisätä.

Helsingissä, 9.3.2016

Suomen Syyttäjäyhdistys ry

Sari Aho
puheenjohtaja

Arto Mikkonen
varapuheenjohtaja